

**ЮБИЛЕЙНА
НАЦИОНАЛНА КОНФЕРЕНЦИЯ
С МЕЖДУНАРОДНО УЧАСТИЕ
"ХУМАНИЗЪМ И ПРАГМАТИЗЪМ
В ОБРАЗОВАНИЕТО НА 21. ВЕК"
2010**

Сборник с доклади и съобщения

Съставителство, предговор и научна редакция:

доц.д.ф.н. Антоанета Алипиева

ДИПКУ към ШУ "Епископ Константин Преславски"

Организационен комитет:

Коста Базитов

заместник-кмет на Община Варна

Веселина Иванова

началник-отдел „Образователни процеси, иновации и проекти“

Кремена Даскалова

главен специалист в дирекция "Образование"

Публикуваните доклади и съобщения не са рецензирани.

Изданието се разпространява безплатно.

ISBN 978-954-18-0781-1

КЪМ ПО-АКТИВНО УЧАСТИЕ НА РОДИТЕЛИТЕ В (УПРАВЛЕНИЕТО НА) УЧИЛИЩНИЯ ЖИВОТ

Боян Захариев, Илко Йорданов

Материалът е изготвен на базата на данни от изследователски доклад по „Проучване на родителското участие в училищния живот в България”, 2010 г., изготвен въз основа на резултатите от изследването “Parental Involvement in Life of School Matters”, проведено в България в рамките на проекта „Advancing Educational Inclusion and Quality in South East Europe”, изпълняван от Center for Educational Policy Studies, University of Ljubljana в партньорство с ГД „Експертни анализи” и Институт „Отворено общество” – София

Родителско участие в модела на модернизиращо се образование

Съвременната концепция за учене през целия живот има не само времево измерение (както най-често е интерпретирана) – тя предполага и учене в разнообразен контекст на образователната среда и включване на широк и твърде разнообразен кръг от актьори с потенциал да влияят върху процеса на учене.

Ученето през целия живот не започва след училище, а далеч преди него и го съпътства от първия до последния клас, а това означава, че в този период, наред с учителите, върху образователно-възпитателния процес оказват влияние и редица други значими фактори, сред които медиите, социалните мрежи, в които участват децата и разбира се – семейството и родителите.

Ето защо, ако целта на всички ключови заинтересовани страни е ученикът/детето да постигне желаните резултати от възпитателно-образователния процес, те трябва да отчитат взаимно ролите и значимостта си и да търсят, координация и съгласуваност на усилията си.

Разнообразни са модусите за включване на родителите в училищния живот: от участие в обмен на информация и подкрепа на домашната подготовка и извънкласните дейности, до финансова помощ за дейностите на класа и училището. Със задълбочаването на публичните дискусии за децентрализацията при предоставянето на образователни услуги и за нарастващата необходимост от автономност на училищата се увеличава интересът към значимостта на родителското участие в процесите на вземане на решения и търсенето на отговорност в училище. В различните общества моделът, формите и степента на родителско участие се определят от редица фактори на местния контекст, сред които традициите в образованието, развитието на гражданското общество и промените в структурно-функционалните схеми на управление на образованието. Основното послание на настоящия доклад е, че тенденциите в развитието на училищното образование в България определят необходимостта от засилване на ролята и участието на родителите, още повече предвид факта, че, както сочат представените по-долу данни, обществото ни тръгва от твърде ниска база в това отношение.

Според модела, разработен от експерти на Световната банка, най-общо възможностите за оказване на въздействие от страна на родителите върху образователно-възпитателните процеси могат да бъдат реализирани по два пътя на търсене на отговорност за управлението на училището: дълъг и къс.

Дългият път на отговорността е свързан с възможността родителите, като граждани, да държат отговорни политиците, които от своя страна контролират качеството на образователните услуги в училищата по административен път – вертикално „отгоре-надолу”.

Недостатъчно укрепналото гражданско общество, слабото гражданско участие, устойчиво ерозираното доверие към политиците и търсенето на „нов политически месия” със всеки нов

изборен вот са само част от показателни за недостатъчната удовлетвореност на гражданите (родителите) от механизма на въздействие върху качеството на образованието по дългия път на отговорността.

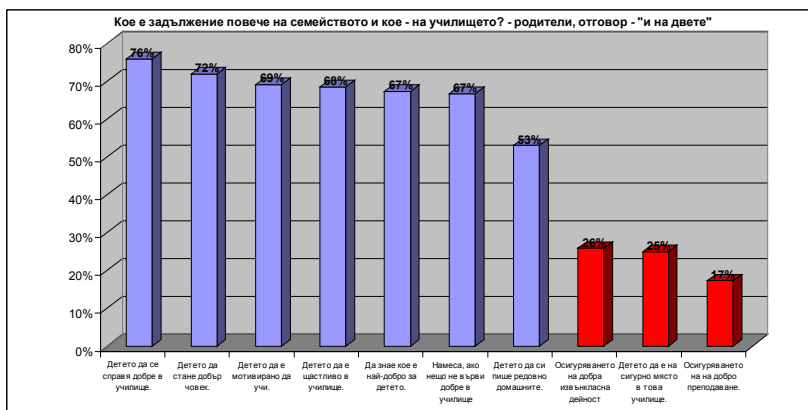
Късият път на отговорността е свързан със съвременното разбиране за децентрализиран, базиран в училището модел на управление на образованието.

По този път родителите имат реален потенциал за пряко (хоризонтално) въздействие върху училищния живот, като степента на това участие зависи от формите на участие и силата на правомощията, предоставени на родителите – от консултативни – до управленски – както и от това дали и до каква степен тези правомощия са ограничени от споделянето им с други заинтересовани страни – местната власт, учителите и др. Пред прилагането на този модел на родителско участие в България също са налице редица ограничения. Сред най-важните от тях са: липсата на правна основа и политики за по-активно и ефективно участие на училищните настоятелства в живота на училищата, както и липсата на капацитет сред широк кръг родители за ефективно оползотворяване на ограничените правомощия за участие, регламентирани в нормативната база¹.

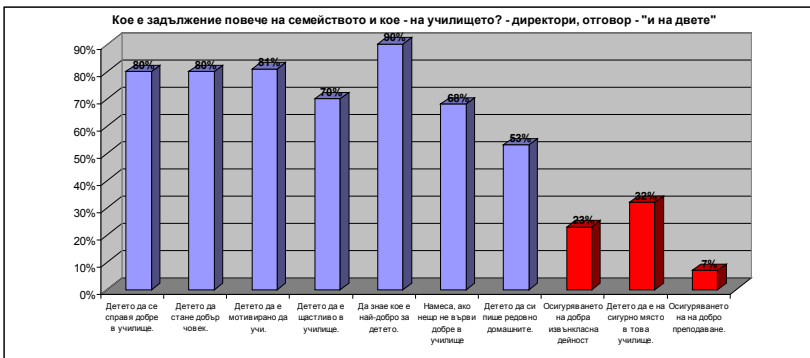
Независимо от тези предизвикателства „Проучването на родителското участие в училищния живот в България 2010 г.” се фокусира именно върху изследването на потенциала за включване на родителите в училищния живот чрез каналите на късия път на търсене на отговорност с оглед очертаващия се широк консенсус на заинтересованите страни в образованието за необходимостта от подобряване на взаимодействието между училището и родителите.

Общуване на родителите с училището

Данните от изследването показват, че директорите на училища и родителите съзнават, че са силно зависими едни от други и споделят, че носят обща отговорност за постигането на крайния продукт от образователно-възпитателните дейности, но и двете страни не оценяват високо значимостта на взаимодействието и споделянето на отговорност в хода на изпълнението на самите процеси, които трябва да доведат до постигане на желаните резултати.

¹ Повече аргументи в подкрепа на тази теза са публикувани в раздел „Системни предпоставки за участието на родителите в училищния живот” в цялостния изследователски доклад по „Проучване на родителското участие в училищния живот в България”, 2010 г., изготвен въз основа на резултатите от изследването “*Parental Involvement in Life of School Matters*”, проведено в България в рамките на проекта „*Advancing Educational Inclusion and Quality in South East Europe*”, изпълняван от *Center for Educational Policy Studies, University of Ljubljana* в партньорство с ГД „Експертни анализи” и Институт „Отворено общество” – София.

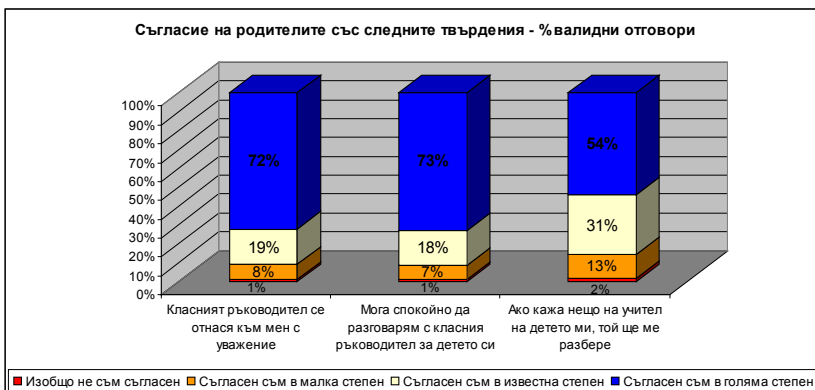

Подценяването на взаимната отговорност и за процесите води до поставяне и приемане на ненужни граници между училището и родителите, тъй като съвременните теории за доброто управление недвусмислено посочват, че качеството на крайния продукт се детерминира в голяма степен от качеството на процесите. Неучастието на родителите в част от тези образователно-възпитателни дейности в училище (под различни форми: от информирани, до консултиране и влияние при вземането на решения) със сигурност води до пропуснати ползи за желаните ефекти.

Изграждането на жизнена общност между училището и родителите изисква време за партниране в процесите (гарантиращи постигане на резултатите, а не само съгласие при целеполагането и отчитането на постиженията). Всъщност няма друг начин за постигане на висока степен на доверие между училището и родителите. Доверието, като предпоставка за участието на родителите в училищния живот, се изгражда с време и с постоянство в усилията за създаването и поддържането му. И тъй като според социалните теории доверието е продукт на натрупване на опит – то няма как да бъде постигнато, без да бъде апробирано. Ето защо, ако училището желее да приобщи родителите, то трябва да има смелостта да им даде доверие в аванс и да инвестира в изграждането и развитието му.

В общуването между родителите и училището е налице още една съществена слабост: за огромната част от родителите комуникацията с класния ръководител изглежда изчерпва взаимодействието с училището.

Действително комуникацията с класния ръководител се ползва с категорично високи оценки от страна на родителите.

Драстично по-малък обаче е делът на родителите – едва един от четирима – които са разговаряли поне веднъж с директора – централната фигура, отговорна за цялостното развитие и управление на училището. Свързконцентрацията и ограничаването на комуникацията до равнище класен ръководител е показателна за две отрицателни тенденции в българското училищно образование: образователно-възпитателния процес не се възприема като синкретичен, изкован от усилията на целия екип на училището, организиран и ръководен от директора¹; общувайки само с класния ръководител, но не и с директора на училището, голяма част от родителите са ограничени да влияят върху управленските процеси (създаването на предпоставки за постигане на по-добри цялостни образователно-възпитателни резултати) и в най-добрия случай могат да въздействат върху развитието на класа (частично влияние върху последствията, резултатите).

Като се има предвид относително ограниченото използване на каналите за писмена комуникация (в България 29% от училищата не изпращат писмена информация за развитието на детето до родителите²), включително ограниченото системно търсене на обратна връзка от родителите за целите на анализа на потребителските им нагласи и доброто управление на училището, фактът на ограниченото общуване на родителите с управленския екип на училището потвърждава наличието на съществена комуникационна и информационна пропаст между родителите и училището. В този контекст широкото демократично участие на родителите в информирано вземане на решения за цялостното развитие на училището е невъзможно.

(Не)участие на родителите в управлението на училището чрез формални родителски организации, базирани в училище

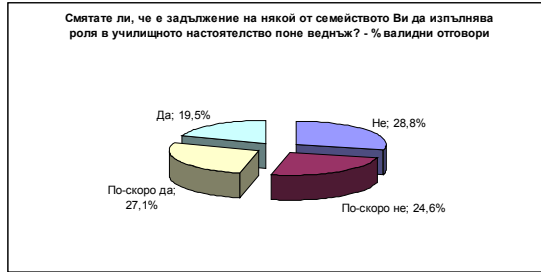
Според анкетиранияте директори в 29% от училищата няма функциониращи училищни настоятелства. Дейността на други 7% от настоятелствата е определена от директорите като „проформа”.

Директорите признават, че в училищата, където действат настоятелства, едва 34% от месетата, предвидени по правилник за родителите, са заети към момента на изследването.

Едва под 10% от анкетиранияте родители или пълнолетни членове на техните семейства заявяват, че са били членове на училищно настоятелство. Важно е да се отбележи, че самооценката на родителите за потенциала им за участие е достатъчно висока и дава основание да смята, че значително по-голям брой родители могат да дадат приноса си към работата на училищното настоятелство – делът на родителите, които споделят, че някой пълнолетен от семейство е способен и компетентен да изпълнява роля в училищното настоятелство, надхвърля 60%, но преобладаващата част от анкетиранияте родители категорично не разглежда като задължение включването си в дейността на настоятелството.

1 В контекста на образователни политики, ориентирани към ключовите компетенции (а не върху знанията по отделни учебни предмети), „успехът от ученето на учениците не може повече да се разглежда като заслуга само на отделни учители, преподаващи по отделен предмет. С други думи, приносът на училището като цяло, а не усилията на отделните учители, е поставено в центъра на развитието.” („Реформиране на оценяването на качеството в училищното образование – доклад за дискусия”, Петер Радо и екип на образователната работилница към Институт „Отворено общество” и ГД “Експертни анализи”, LGI, Институт “Отворено общество” – Будапешта, 2008 г.)

2 За сравнение, докладът „Международно проучване на училищния директор” (Cross-National Survey of School Principal, Advancing Educational Inclusion and Quality in South East Europe, стр. 51) сочи, че през 2009 г. само 14% от училищата в Сърбия, 12% в Македония и 9% в Румъния не са предоставяли на родителите писмена информация за развитието на детето.

Като водещи причини за неучастие в дейността на настоятелството и родителите и директорите определят незаинтересоваността (62% от директорите и 35% от родителите), следвана от недостига на време (38% от родителите и 42% от директорите) и неуменията на родителите и учителите да взаимодействат помежду си (1/4 от родителите и 49% от директорите).

(Не)участие на родителите в неинституционализирани форми на управлението на училището

Според половината от директорите на училища те нито веднъж през последната учебна година не са се допитвали до семействата на своите ученици по въпроси, свързани с управлението на училищния бюджет. Нещо повече, това е направено съвсем съзнателно – въз основа на преобладаващото сред управляващите училищата разбиране, че училищното ръководство не трябва да се допитва до родителите по този въпрос – едва 45% от анкетираните директори смятат, че училището трябва да иска мнението на родителите относно училищния бюджет.

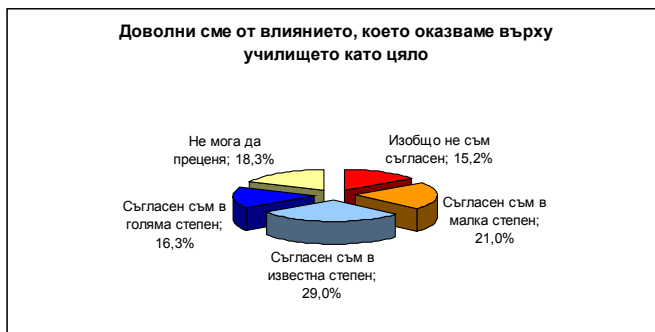
Дори във случаите, когато управленският екип на училището се е допитвал до родителите по различни управленски въпроси (относно допълнителните извънкласни занимания, дисциплината, управлението на училищния бюджет, здравето и сигурността и организация на учебния процес), според директорите отговори са получавани всеки път едва от 28% от семействата, а в повечето случаи, когато са били питани, са отговаряли под половината от семействата (43%).

Картината, очертана от родителите по отношение на комуникацията с училището по ключови въпроси, е още по-мрачна. Между 56% и 87% от родителите споделят, че през изминалата учебна година нито веднъж училището не е поискало тяхното мнение по отношение на важните, засягащи развитието на училището и учениците въпроси.

Едва 23% от родителите отговарят, че в съответните области на училищно развитие се стигнало до отчитане на изразената от тях позиция (напълно или поне в известна степен), като в най-голяма степен гласът на родителите се чува по отношение на въпросите, засягащи здраве и сигурност (34%) и организиране на училищния мероприятия и извънкласни занимания (35%). В най-малка степен родителите са питани, дават мнение и то е взето предвид по отношение на въпросите, свързани с учебния процес и управлението на училищните разходи.

Цялостната оценка на упражняваното от родителите влияние върху училището показва, че преобладаващият дял родители съзнава, че степента им на въздействие върху училището е по-скоро ограничена или изобщо не може да бъде определена.

Едва всеки 7-ми родител е категорично доволен от влиянието си върху училищния живот.

Към по-активно участие на родителите в управлението на училищния живот

На национално равнище – стратегическо насочване, комуникация и финансиране

Необходимо е изработване на образователен стандарт за включване на родителите в организационното развитие на училищата¹. Заедно с това следва да бъдат осъществени и следните дейности: възлагане на изработката на практически наръчници за родителско участие; изработване на информационна база-данни за родителското участие и индикатори за родителско участие; възлагане на изработване на програми за родителско участие (вкл. на модификация на програмите за родители от уязвими социални групи); организиране на проучвания и публични дискусии за родителското участие; разработване на комуникационна програма за популяризиране на ефектите от родителското участие в училищния живот (насочена към родителски групи и общности с разнообразни комуникационни профили) и др. под.

В условията на наследена инерция на широко разпространена пасивност и демотивация на родителите за участие в училищния живот са необходими ефективни стимули и сериозни инвестиции в информираността за ползите от родителско участие и в развитието на капацитет у родителските общности за участие. В това отношение са необходими инвестиции по линия на програмното финансиране за НПО, настоятелства и училища. Успешното изпълнение на разделите в програмите за училищно развитие, свързани с включването на родителите, изисква планирането на работно време и целеви средства в рамките на единния разходен стандарт. Тези средства следва да бъдат разглеждани като инвестиции, които могат да имат висока добавена стойност в развитието на училищата.

¹ Алтернативна възможност е правилата за участие на родителите да бъдат регламентирани като част от цялостен стандарт за организационно развитие на училището.

Общините и местните общности – интегриране на родителското участие като вътрешно-присъщ елемент на местните образователни политики

Работата с родителите следва да се превърне в част от стратегиите за местни образователни политики. Тези документи следва да бъдат изработвани с участието на родителите, а не само да набелязват мерки за работа с тях. В този контекст общините следва да организират и обезпечават с информация местни публични дискусии за насърчаване на родителското участие, а резултатите от форумите да бъдат използвани при разработването на местните образователни политики.

Финансирането на училищните политики чрез изработването на общинско равнище формули за разпределение на средствата по единен разходен стандарт би следвало да не отчитат само статуквото, но и нуждите и плановете на училищата за развитие, вкл. в областта на насърчаване на родителското участие.

Ако в рамките на образователната система се предявят по-големи изисквания към училищата за по-активно включване на родителите в училищния живот – училищата в т. нар. “необлагодетелствани” райони – с висока безработица, ниски доходи и влошени показатели за образователното равнище на населението – ще трябва да положат много повече усилия и да инвестират много повече средства на ученик, за да постигнат съпоставими със средните за страната показатели за включване на родителите в училищните процеси. По принцип е по-трудно училището да влезе и да поддържа устойчива и ефективна връзка с родители от социално-уязвими групи. Те нямат достъп до Интернет, удобен транспорт (а често живеят в населени места, различни от училището на техните деца), а понякога не разполагат дори и с телефон. Това налага изработването на специални програми за училищата в “депресивните” райони и предоставяне на допълнителни средства по единните разходни стандарти за равноправно включване на родителите в тези общини в живота на местните училища.

Училищата – откритост за широко системно партньорство с родителите и местните общности

Включването на родителите следва да се превърне в част от стратегията за развитие на всяко училище. То следва да бъде планирано, насърчавано, оценявано и подобрявано въз основа на събирането на обратна връзка и извършването на анализ.

Фокусът в обмена на информация с родителите следва да бъде разширен и в него да се включат дискусии за възможностите за подобряване на цялостната дейност на училището (холистичен подход), а не само на работата в класа и индивидуалното развитие на детето (индивидуалистичен подход). Заедно с това пътищата за обмен на информация следва да бъдат съкратени и средствата за комуникация модернизирани и съобразени с комуникационния профил на съответните групи родители/настойници и спецификите на местните общности.

Пълноценното включването на родителите изисква предварителна инвестиция в разясняване на техните права, и начална и продължаваща подкрепа (вкл. обучения) за участие в училищния живот под различни форми: от едностранно информиране и консултации – до прехвърляне на правомощия в определени области и за определени дейности.

За целта е необходимо училището да насърчава развитието на квалификацията и уменията на своето ръководство и персонал за работа с родителите.

Данните от проучването на родителското участие в страната показват наличието на ясно разграничение на родителите в групи, характеризирани се със различните възможности за участие в образованието на техните деца. Очевидно първостепенната задача на училищната система трябва да бъде да компенсира тези различия по отношение на родителския потенциал за упражняване на влияние и активност в училищния живот и оказване на образователна подкрепа за децата въщи.

Хуманизъм и прагматизъм в образованието на XXI век
Сборник с доклади и съобщения

Съставителство, предговор и научна редакция:
доц.д.ф.н. Антоанета Алипиева
ДИПКУ към ШУ "Епископ Константин Преславски"

Организационен комитет:
Коста Базитов, Веселина Иванова, Кремена Даскалова

Графичен дизайн: Фактор Р
Предпечатна подготовка: Фактор Р

Българска. Първо издание.
Формат 70/100, печатни коли 20

Издавателство: Булвест 2000

Печат: Хеликспрес